

ТАҚРИЗИ

роҳбари илмӣ ба таҳқиқи диссертатсионии Олимзода Муҳаммадёр Абдулхай дар мавзуи «Асосҳои ҳуқуқӣ – конститутсионии интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз рӯи ихтисоси 12.00.02 – Ҳуқуқи конститутсионӣ; ҳуқуқи муҳофизати судии конститутсионӣ; танзими ҳуқуқи ҳокимияти маҳаллӣ пешниҳод шудааст.

Мубрами мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ. Дар шароити имрӯзаи рушди давлатдорӣ миллӣ, бо риояи асосҳои демократӣ ташкил ва баргузор намудани интиҳоботи президент ҳамчун сардори давлат шакли асосии таҷассуми соҳибхитӣ, таъмини истиқлоли комили сиёсӣ, вазифаи муҳими рушди идоракунии давлатӣ ба ҳисоб меравад. Иштироки фаъолонаи шаҳрвандон дар интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши муҳими онҳоро дар ташкили ҳокимияти давлатӣ ифода намуда, барои амалигардонии фаъолияти ҳокимияти давлатӣ мусоидат менамояд. Дар ҷаҳони муосир, тасаввур кардани давлати демократӣ бидуни баргузор кардани интиҳобот ғайриимкон аст. Гузаронидани интиҳоботи даврии озод асоси демократияро ташкил медиҳад. Тавассути интиҳобот аксарияти шаҳрвандон дар амалӣ гардондани ҳокимияти давлатӣ иштирок менамоянд. Интиҳоби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон низ истисно нест. Интиҳоботи президент - яке аз муҳимтарин рӯйдодҳои сиёсии ҳаёти давлат ба ҳисоб рафта, дурнамои рушди давлатро дар давраи муқарраршуда муайян мекунад.

Конститутсияи ҚТ дар раванди танзими интиҳоботи президенти кишвар мавқеи асосиро ишғол мекунад. Дар иртибот ба ин, масъалаи танзими конститутсионӣ-ҳуқуқии ин раванд аҳамияти махсусро пайдо мекунад, маҳз интиҳобот, яке аз шаклҳои муҳимтарини қонуният пайдо кардани ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла, ҳокимияти президентӣ мебошад. Хусусияти демократии интиҳоботи Президенти ҚТ дар он ифода меёбад, ки роҳбарии ташкил ва гузаронидани интиҳобот бевосита аз ҷониби халқ, яъне ҳуди шаҳрвандони ҚТ сурат мегирад.

Ба таври демократӣ ташкил намудани интиҳоботи озодонаи президентӣ ифодаи баланди амалисозии соҳибхитӣ ва ҳокимияти халқӣ мебошад. Иштироки шаҳрвандони Тоҷикистон дар интиҳоботи президентӣ яке аз зинаҳои таъмини демократия ба ҳисоб меравад, зеро иштирок дар ин маъракаи сиёсӣ асоси таъмини эътимоди аҳоли ба раванди рушди давлатдорӣ арзёбӣ мегардад. Ташкил ва гузаронидани интиҳоботи президентӣ ин ифодаи олии иродаи бевоситаи мардуми Тоҷикистон, яке аз роҳҳои асосии демократикунории ҷомеаи шаҳрвандӣ

маҳсуб меёбад. Тавассути иштирок дар интиҳобот шаҳрвандони Тоҷикистон шахсиро, ки сазовори иҷрои вазифаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, интиҳоб менамоянд.

Таҳқиқи тартиби ташкил ва гузаронидани интиҳоботи президентӣ дар ҶТ талаби замони муосир буда, бо хусусиятҳои ташкили ҳокимияти давлатӣ алоқаманд аст. Арзишҳои демократӣ ҳамчун афзалиятҳои рушд ва шаклҳои амалӣ намудани манфиатҳои давлатро муайян мекунад. Низом ва ҳуқуқи интиҳоботии ташкили интиҳоботи Президенти ҶТ унсурҳои зарурии амалӣ намудани ҳокимияти халқ – принсипи аслии давлатдорӣ миллӣ мебошанд. Конститутсияи ҶТ асосҳои ҳуқуқии ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро муайян намуда, татбиқи онро дар тамоми ҳудуди кишвар тавассути қонунгузорӣ муқаррар намудааст. Тартиби ташкил ва баргузори интиҳоботи Президенти ҶТ ҳамчун маъракаи муҳим дар ҳаёти сиёсии ҷомеа ба ҳисоб рафта, ҳамеша ниёз ба омӯзиш ва таҳқиқи илмӣ асоснок дорад. Марҳила ба марҳила ташаккул ва рушд намудани ҳаёти инсонӣ аз замони пайдоиш то ба имрӯз зарурати объективӣ ва қонуни асосии инкишофи табиат ва ҷомеа мебошад, дар ин замина, ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти ҶТ низ ҳамчун раванди муҳими ҳаёти сиёсии ҷомеа ҳамеша дар ҷараёни рушду инкишоф ва тағйирёбӣ қарор дорад.

Конститутсия шаклҳои ифодаи демократияро дар ҶТ муайян менамояд. Интиҳоботи Президенти ҶТ дорои аҳаммияти муҳими сиёсӣ буда, воситаи иштироки субъектҳои интиҳобот дар раванди ташаккул ва таҳкими ҳокимияти давлатӣ ба ҳисоб меравад. Дар шароити рушди давлатдорӣ муосири миллӣ гузаронидани интиҳоботи президентӣ ҳамчун маъракаи ҷонаи сиёсӣ-ҳуқуқӣ ба ҳисоб рафта, аз натиҷаҳои он ҳама соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ ва ҳуқуқии давлат мавриди рушд ва ташаккулёбӣ қарор мегиранд.

Тартиби ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти ҶТ ва масоили ҳуқуқии бо он алоқаманд яке аз падидаҳои марказии-омӯзишии илмҳои сиёсӣ-ҳуқуқӣ буда, ҳамзамон, боиси тавачҷуҳи васеи муҳаққиқони соҳаҳои гуногун ва таҳлилу баррасии афкори омма қарор дорад. Вобаста ба мақоми ҳуқуқӣ низ, падидаи Президенти ҶТ аҳаммияти хоса пайдо намуда, зарурати дарки амиқ ва омӯзишу таҳқиқи ҳамаҷонибаро ба миён овардааст. Чунин зарурат на фақат ба ҷанбаҳои илмӣ, балки ба ҷанбаҳои амалии ин падида низ алоқаманд мебошанд. Гузаронидани интиҳоботи Президенти ҶТ ҳамчун унсури асосии сиёсӣ дар инкишофи муттасил ва бомароми ҷомеа мақом ва нақши муҳим дошта, дар шароити

демократикунонӣ ба яке аз қувваҳои асосии муҳаррики пешрафти ҷомеа табдил ёфтааст. Ташкилу гузаронидани интиҳоботи Президенти ҶТ воситаи муҳимми тақмили муносибатҳо дар сохторҳои ҷамъиятӣ ба ҳисоб меравад.

Конститутсия муқаррар намудааст, ки «Дар Тоҷикистон халқ баёнғари соҳибхушӣ ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ буда, онро бевосита ва ё ба воситаи вакилони худ амалӣ мегардонад. Ифодаи олии бевоситаи ҳокимияти халқ раёйпурсии умумихалқӣ ва интиҳобот аст». (моддаи 6). Ҳамзамон, дар асоси моддаи 27 Конститутсия «Шаҳрванд ҳуқуқ дорад дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатӣ бевосита ва ё ба воситаи вакилонаш иштирок намояд». «Интиҳоботи Президент вақте боэътимод шумурда мешавад, ки дар он аз нисф зиёди интиҳобкунандагон ширкат варзида бошанд. Номзаде Президент интиҳобшуда ҳисоб меёбад, ки ба тарафдориҳои ӯ бештар аз нисфи интиҳобкунандагони ширкатварзида овоз дода бошанд....» (моддаи 66).

Бояд қайд намуд, ки баргузор намудани интиҳоботи Президенти ҶТ ҳамчун падидаи муҳимми ҳуқуқӣ-сиёсӣ дар таҳкими муносибатҳо ва ташаккули ҳокимияти давлатӣ нақши муҳим дошта, бо рушди инкишофи муттасили ҷомеа алоқамандии ногуфтаи дорад, ки он ба сифати воситаи муҳимтарини ташаккули низомии сиёсӣ ва ҳуқуқии ҷомеа баромад менамояд. Дар тақвияти он андешаҳо, ки интиҳоботи Президенти ҶТ сохти сиёсии ҷамеаро бунёд месозад, масъалаи аввалиндараҷа будани нақши он дар инкишофи ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёд қобили дастгирӣ аст.

Аз омӯзиш ва таҳлили адабиёти илмӣ бармеояд, ки Конститутсияи ҶТ соли 1994 ба таври комил асосҳои ҳуқуқии ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистонро муқаррар намудааст. Асосҳои ҳуқуқии ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти ҶТ ҳамчун падидаи сиёсӣ-ҳуқуқӣ - мавзӯи омӯзиши илмҳои ҳуқуқӣ ва сиёсӣ ба шумор меравад. Бояд қайд кард, ки дар асоси қонунгузорӣ Президенти ҶТ аз тарафи шаҳрвандони ҶТ дар асоси ҳуқуқи интиҳоботи умумӣ, баробар ва мустақим бо овоздиҳии пинҳонӣ интиҳоб мешавад. Қонунгузориҳои интиҳоботии Тоҷикистон муқаррар менамояд, ки шаҳрванди ҶТ, ки синнаш аз 30 кам нест, забони давлатиро медонад, камаш 10 соли охир дар Тоҷикистон зиндагӣ кардааст, дорои ҳуқуқи интиҳоботӣ мебошад. Шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки то рӯзи интиҳобот ба синни 18 расидаанд, қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк ҳуқуқи дар интиҳоботи Президенти ҶТ иштирок карданро доранд.

Шаҳрвандоне, ки аз тарафи суд ғайри қобили амал дониста шудаанд ва ё мувофиқи ҳукми суд ҷазои маҳрум сохтан аз озодиро адо мекунанд, ҳуқуқи дар интиҳоботи Президенти ҶТ иштирок карданро надоранд.

Қонунгузорӣ муқаррар намудааст, ки интиҳоботи Президенти ҶТ аз тарафи ҷаласаи якҷояи Маҷлиси миллӣ ва Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – МО), на дертар аз ду моҳи ба охир расидани муҳлати ваколатҳои Президенти ҶТ таъин карда мешавад.

Бинобар ин, мавзуи диссертатсияи Олимзода Муҳаммадёр Абдулхай воқеан муҳим буда, таҳқиқоти саривақтӣ, мубрам ба ҳисоб меравад.

Олимзода Муҳаммадёр Абдулхай соли 2015 ба факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ба ихтисоси ҳуқуқшиносии умумӣ дохил шуда, онро бо дипломи муқарарӣ соли 2019 хатм намудааст. Аз соли 2019 дар факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи славянии Россия - Тоҷикистон ба ҳайси магистрант дохил шуда онро соли 2021 хатм кардааст.

Аз 2 сентябри 2019 то 1 сентябри соли 2020 - Ҳуқуқшиносӣ ҶДММ-Осиё хизматрасон аз 02 сентябри соли 2020 то 16 декабри соли 2021 мутахассиси пешбари шӯъбаи ташкилию ҳуқуқӣ Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон кор кардааст.

Аз 17 декабри соли 2021 то инҷониб Нозир-коргузори самти назорати иҷроиши қонунҳо дар мақомоти корҳои дохилӣ ва назорати маводи нашъаовари прокуратураи нақлиёти Тоҷикистон фаъолият мекунад.

Кори диссертатсионии Олимзода Муҳаммадёр Абдулхай аз муқаддима, 3 боб 8 зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиётҳои истифодашуда иборат мебошад.

Дар муқаддима мубрами мавзуи таҳқиқи диссертатсионӣ асоснок карда шуда, дараҷаи омӯзиши масъалаи илмӣ арзёбӣ гардида, объект ва мавзуи таҳқиқ, ҳадаф ва вазифаҳои он он, асосҳои назарӣ ва методологӣ, навгониҳои илмӣ, аҳамияти назарӣ ва амалӣ муайян карда шудааст.

Боби якуми диссертатсия «Мафҳум ва моҳияти низоми интиҳоботи президентӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давраҳои он» ном гирифта, аз 2 зербоб иборат мебошад. Дар зербоби аввали ин боб «Мафҳум ва моҳияти ҳуқуқи интиҳобот ва низоми интиҳобот» мавриди баррасӣ қарор гирифтаанд. Таҳлили мафҳуми «интиҳобот» яке аз падидаҳои асосӣ ва фароғири илми ҳуқуқшиносӣ ба шумор рафта, ҳам дар доираи таҳқиқоти илмӣ ва ҳам дар афкори омма васеъ истифода мешавад. Бо вучуди ин, истифодаи густурдаи ин мафҳум на ҳамеша бо фаҳми амиқ ва мазмуни муқаммал ҳамроҳ аст, ки боиси шарҳу тафсириҳои гуногун

мегардад. Бо назардошти нақши муҳим ва мақоми хоссаи интиҳобот дар низоми сиёсӣ, зарурати дарки амиқи он беш аз пеш эҳсос мегардад. Бо ба даст овардани истиклоли давлатӣ, Тоҷикистон роҳи бунёди давлати ҳуқуқбунёди демократиро интиҳоб намуда, арзишҳои асосии ин давлатро ҳам дар Конститутсияи кишвар ва ҳам дар қонунгузори соҳавии он инъикос намуд. Махсусан, дар ин замина, ҳифзи ҳуқуку озодиҳои инсон - ҳамчун яке аз принципҳои муайянкунандаи волияти қонун ҷой дорад.

Боби дувуми диссертатсия «Танзими ҳуқуқӣ-конститутсионӣ раванди интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» унвон гирифта, аз се зербоб таркиб ёфтааст. Зербоби аввали ин боб мавзӯи «Танзими ҳуқуқӣ-конститутсионӣ интиҳоботи Президенти ҚТ»-ро баррасӣ мекунад. Муаллиф тазаққур медиҳад, ки танзими конститутсионӣ-ҳуқуқии тартиби ташкил ва гузаронидани интиҳоботи Президенти ҚТ дар доираи васеи санадҳои ҳуқуқӣ амалӣ карда мешавад. Яке аз масъалаҳои асосие, ки дар ин раванд ҳал карда мешавад, ин ташаккул додани шароити мусоиди низоми интиҳоботӣ мебошад, ки ба хусусиятҳои миллий ва роҳҳои асосии раванди ҷаҳонии демократӣ мувофиқ аст. Дар иртибот ба ин, масъалаи танзими конститутсионӣ-ҳуқуқии ин раванд аҳамияти махсусро пайдо мекунад. Охир, маҳз интиҳобот, яке аз шаклҳои муҳимтарини қонуният пайдо кардани ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла, ҳокимияти президентӣ мебошад.

Боби 3 диссертатсия «Таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии раванди интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлатҳои ИМД» ном гирифта аз ду зербоб иборат мебошад. Дар ин бахши қор чунин зикр менамояд, ки аз нуқтаи назари илми ҳуқуқшиносӣ, ташкили интиҳобот ва раванди баргузори он, аз ҷумла, интиҳоботи президентӣ, бо раванди интиҳоботӣ зич алоқаманд аст. Ин раванд маҷмуи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқиро дар бар мегирад, ки қоидаҳои баргузори интиҳобот, принципҳои интиҳоботро, аз қабилӣ умумият, баробарӣ, овоздиҳии пинҳонӣ, ихтиёрии иштирок ва ҷавобгарӣ барои қонунвайронкунӣҳо, ки ба чунин ҳуқуқвайронкунӣҳо тақаллуб, хариду фурӯши овозҳо ва дигар намудҳои қонунвайронкунӣ дохил мешаванд, муайян месозад. Интиҳобот ҳамчун пайванди миёни ҷомеа ва давлат амал мекунад, зеро маҳз, тавассути он иродаи мардум шакли ҳуқуқӣ гирифта, ба асоси идоракунии давлатӣ табдил меёбад. Дар ҷараёни раванди интиҳоботӣ, шаҳрвандон ҳуқуқи конститутсионӣ худро барои иштирок дар идоракунии давлат амалӣ менамоянд, ки ин ба рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва баланд бардоштани фарҳанги сиёсӣ мусоидат мекунад.

Дар хулоса ва пешниҳодҳо натиҷаҳои асосии таҳқиқи илмӣ ҷамъбаст гардидаанд. Феҳристи адабиёт мутобиқ ба мавзуи матраҳшуда буда, истинодҳо барои тақвияти пешниҳоди илмӣ мувофиқ ба матлаб истифода шудаанд.

Нуктаҳои илмӣ ва натиҷаҳои диссертатсия илман асоснок буда, бо далелҳои муътамади назариявӣ-методӣ ва таҳлилӣ мустаҳкам карда шудаанд. Муҳтавои асосии диссертатсия дар мақолаҳои илмӣ нашргардида ва баромадҳои муаллиф дар конференсҳои сатҳи гуногун инъикос ёфтаанд. Хулоса, диссертатсияи Олимзода Муҳаммадёр Абдулхай дар мавзуи «Асосҳои ҳуқуқӣ – конституцсионии интиҳоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба талаботи Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ (қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267) ва Дастурамал оид ба тартиби барасмиятдарории диссертатсия ва автореферати диссертатсия (қарори Раёсати Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 31 март соли 2021, №3) ҷавобгӯ буда, ҷиҳати сазовор гардидан ба дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.02 – Ҳуқуқи конституцсионӣ; ҳуқуқи муҳофизати судии конституцсионӣ; танзими ҳуқуқии ҳокимияти маҳаллӣ барои ҳимоя пешниҳод карда мешавад.

Рохбари илмӣ: доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, Муdiri шуъбаи ҳуқуқи давлатии Институти фалсафа, сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.М. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон

 Зоир Ҷ.М.

Имзои Зоир Ҷ.М.-ро тасдиқ менамоям.

Нозир калони шуъбаи кадрҳои Институти фалсафа сиёсатшиносӣ ва ҳуқуқи ба номи А.М. Баҳоваддинови Академияи миллии илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон
«28» 09 2025 с.

Абдурахмонзода Б.

Суроғаи ҷойи кор: 734025, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ 33
Тел: +992 985 03 85 85
E-mail: zoirov2009@mail.ru